

Citizens for change!

Анализа

Модели на организирање на членството во телата за саморегулација во медиумите

Содржина

Вовед.....	3
Студија на случај: Фламански Совет за етика во Белгија.....	4
Студија на случај: Совет за етика, Австрија.....	5
Студија на случај: Совет за етика на Германија.....	7
Студија на случај: Совет за етика во Шведска	7
Студија на случај: Совет за етика, Финска.....	9
Студија на случај: Совет за етика во Босна и Херцеговина.....	9
Други совети за етика	10
Заклучок и препораки.....	11

Вовед

Советите за етика во медиумите, во својата организациска структура вообичаено вклучуваат претставници на клучните засегнати страни – новинарите, уредниците, сопствениците на медиумите и претставниците на јавноста. Секој совет за етика, во принцип, воспоставува свои правила и процедури на дејствување. Сепак, праксата во глобални рамки потврдува дека извесни модели се покажале како пофункционални и оттука може да послужат како примери за разгледување при приспособувањето на структурата на веќе постоечките совети или при формирањето нови. Во поединечни случаи при поставувањето на принципите на функционирање, неопходно е да се земат предвид и законодавството во оваа сфера (доколку го има), културата, традицијата во областа на медиумите, степенот на слобода во медиумите итн. Во повеќето држави, советите за етика се воспоставуваат и нивните членови се избираат меѓу главните засегнати страни, независно од конкретното законодавство.

Поддршката на саморегулативните механизми во еден медиумски систем говори за свеста и за подготвеноста на редакциите да ги коригираат своите практики на известување и да ја прифатат критиката од јавноста. Колку повеќе се проширува активното членство во саморегулативните тела, толку повеќе се зголемува веројатноста за подобрување на професионализмот во медиумите, се заштитува и поттикнува слободата на изразување и се оневозможува државата да се меша во работата на медиумите. Клучните актери во овие процеси се медиумите, медиумската индустрија, сопствениците и јавноста, коишто соодветно се претставени и во структурата на советите за етика.

Предмет на оваа анализа е начинот на којшто се застапени овие клучни актери во управните органи на советите за етика, а особено системот на дистрибуција на гласовите и моќта на одлучување во највисокиот орган - Собранието. Препораките од оваа анализа би можеле да послужат во процесот на можно приспособување на моделот на организација на работата на Собранието на Советот за етика во медиумите на Македонија (СЕММ).

СЕММ има хибридно членство, што подразбира дека во саморегулаторното тело членуваат и поединечни медиуми и членски организации. Ова претставува предизвик при организирање настани за кои што е потребно изјаснување на членството, бидејќи и членските организации и малите или новозачленетите медиуми имаат еднаков глас. Дополнителен проблем е обезбедувањето потребен кворум при организирање на Собранието на Советот, бидејќи некои од членките, поради различни причини, честопати не присуствуваат на овие настани. Со зголемување на бројноста на членството, СЕММ се соочува со потешкотии при организирање на работата на највисокиот орган, при што најголем предизвик останува да се обезбеди кворум. Доколку не постои кворум, Собранието не може да продолжи со работа. Според член 17 од Статутот на СЕММ¹, потребниот кворум за работа на Собранието е просто мнозинство од бројот на членовите

¹ СЕММ, Статут, достапен на: <https://semm.mk/sovet-za-etika-4/statut>

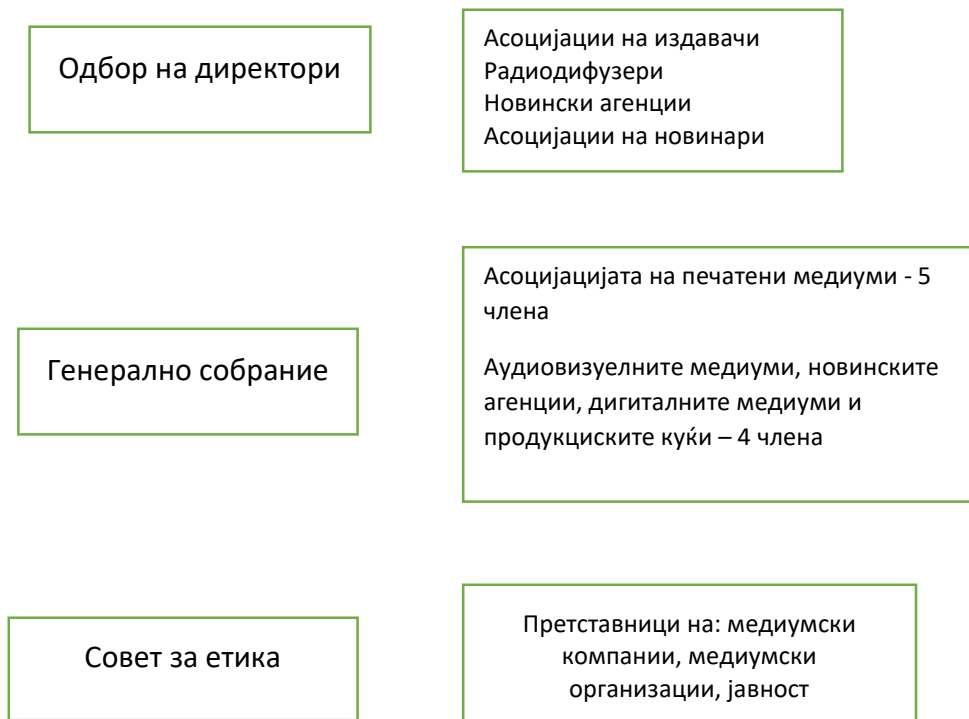
на Собранието. Според член 13 од Статутот, Собранието одлуките ги носи со просто мнозинство гласови од вкупниот број членови.

Во продолжение следуваат неколку студии на случај, коишто произлегуваат од податоците кои што се добиени од спроведените интервјуа со претставници од советите на етика кои функционираат во европските држави, како и од анализа на релевантни документи кои се објавени на веб-страниците на саморегулаторните тела.

Студија на случај: Фламански Совет за етика во Белгија

Саморегулаторното тело во Белгија е организациски структурирано преку Одбор на директори, Генерално собрание и Совет за етика. Одборот (во некои држави препознатлив како Управен одбор) е подеднакво составен од претставници на асоцијациите на издавачи, радиодифузните медиуми и новинските агенции, но и од асоцијациите на новинари. Во Советот за етика подеднакво членуваат претставници од издавачите, радиодифузните медиуми и новинските агенции, од асоцијациите на новинари, како и од граѓанското општество.

Слика бр. 1: Фламански Совет за етика во Белгија

Во саморегулаторното тело подеднакво членуваат и новинарските здруженија и медиумските компании. Тие се членови на Собранието и на Одборот на директори. Кога

станува збор за членство во Генералното собрание се прави разлика меѓу редовни и придружни членки. Придружните членки може да учествуваат во сите активности на Советот, но тие не се членки на Генералното собрание. Во Белгија ова е утврдено со Закон, според кој основачите на саморегулаторното тело се членки на генералното Собрание, со што им се дава моќ на оние што се најактивни во работата на Советот и тие решаваат за прифаќање нови членки во Генералното Собрание.²

Во Генералното собрание, Асоцијацијата на печатени медиуми (весници и списанија), која што има поголемо членство, е претставена со пет члена. Од друга страна, пак, аудиовизуелните медиуми, новинските агенции, дигиталните медиуми и продукциските куќи немаат чадор - организации, односно не се организирани во асоцијации. Оттука, со оглед на тоа што не постои асоцијација којашто би ги предложила, од нив се бара самите да се организираат и да предложат 4 претставници во генералното Собрание.

„Нашата улога е да ги поттикнеме самите да го најдат решението, а не ние да го бараме наместо нив. Ако, на пример, меѓу онлајн порталите има 500 медиуми тогаш им се сугерира да предложат, на пример, 2 члена во Собранието“, вели Питер Кнапен од Фламманскиот совет за етика на Белгија.³

Тој објаснува дека во случаи кога отсуствува закон со којшто се определува кои се членки на Собранието на саморегулаторното тело, тогаш препорачливо е дополнување на Статутот дека членките коишто го основале советот се членови на Собранието со право на глас. „Така можеби ќе им се даде моќ на оние што се најактивни околу работата на Советот“, смета Кнапен⁴.

Студија на случај: Совет за етика, Австрија

Асоцијацијата го носи името Асоцијација за саморегулација на австриските медиуми – австриски Совет за етика. Според Статутот (член 3)⁵, здружението има само полноправни членки. Членови на Здружението се:

- Австриската федерација на синдикати претставена од австрискиот Синдикат на новинари
- Здружението на австриски весници
- Здружението на главни уредници
- Австриската асоцијација на списанија и специјализирани медиуми
- Здружението на регионални медиуми Австрија
- Клубот за медиуми „Конкордија“ - Здружение на австриски новинари и писатели.

² Интервју со Питер Кнапен од Фламманскиот Совет за етика на Белгија, реализирано преку е-пошта,.

³ Ибид.

⁴ Ибид.

⁵ Види повеќе на: https://www.presserat.at/show_content.php?sid=76

Здружението (Асоцијација за саморегулација на австриските медиуми) ги има следниве органи:

- а) Генерално Собрание
- б) Президиум на австрискиот Совет за печат
- в) Канцеларија на Советот (Секретаријат)
- г) Апелационен сенат на австрискиот Совет
- д) Австриски совет за етика
- ѓ) Омбудсман на австрискиот Совет за етика
- е) Ревизори
- ж) Арбитражен суд

Членки може да станат здруженија и правни лица кои ги застапуваат интересите на новинарскиот или издавачкиот сектор. За прием на членови и за утврдување на бројот на претставници по член што ќе биде примен на Генералното собрание одлучува самото Собрание, на барање на Извршниот комитет, со мнозинство од $\frac{3}{4}$ од гласовите. Сите претставници делегирани од членовите имаат право да учествуваат во работата на Собранието, да предлагаат и да гласаат. Секој делегиран претставник има еден глас.

Генералното собрание има кворум доколку се присутни или застапени најмалку 50 проценти од претставниците испратени од членовите. Доколку кворумот за присуство не биде постигнат на почетокот на седницата, таа мора да се прекине и повторно да се отвори по половина час. Во овој случај, Генералното собрание има кворум ако се присутни или застапени најмалку 33% од претставниците на членовите. Одлуките на главното Собрание обично се носат со $\frac{2}{3}$ од важечките гласови.

Членовите на Советот за етика на генералното Собрание се претставени од делегираните претставници.

Австриската федерација на синдикати има 5 претставници, Клубот на медиуми „Конкордија“ - 1, Здружението на главни уредници - 1, Здружението на австриски весници - 5, Здружението на регионални медиуми во Австрија - 1 и Здружението на австриски списанија – 1 претставник.

Студија на случај: Совет за етика на Германија

Советот за етика е регистриран како здружение на граѓани. Се состои од две издавачки и две новинарски организации. Тие се:

- Федерацијата на издавачи на печатени медиуми во Германија
- Федерацијата на новинари
- Сојузот на новинари
- Асоцијацијата на издавачи на списанија во Германија.

Пленарните седници на Генералното собрание се одвиваат со вклучување на 28 членови од Советот за етика. Тие се избираат од редовите на четирите погоре споменати организации и работат на доброволна основа. Поконкретно, 14 членови се избираат од асоцијациите на издавачи и 14 од двата големи новинарски сојузи⁶. Четирите чадор - организации, исто така, се организирани и во таканареченото „Здружение/одбор на спонзори“ и носат одлуки за финансирање на Советот, именувања и организациски принципи на работа.

Седниците на Собранието се организираат два пати годишно и на нив се расправа за суштински прашања поврзани со етиката во медиумите, за нови насоки за Кодексот или за градење ставови кои треба да се соопштат во јавноста.

Студија на случај: Совет за етика во Шведска

Системот на саморегулација во Шведска не произлегува од законодавството, тој е целосно заснован на волонтерска основа, а е финансиран од четири медиумски организации: Асоцијацијата на издавачи на весници, Асоцијацијата на издавачи на списанија, шведскиот Сојуз на новинари и Националниот клуб на медиуми.

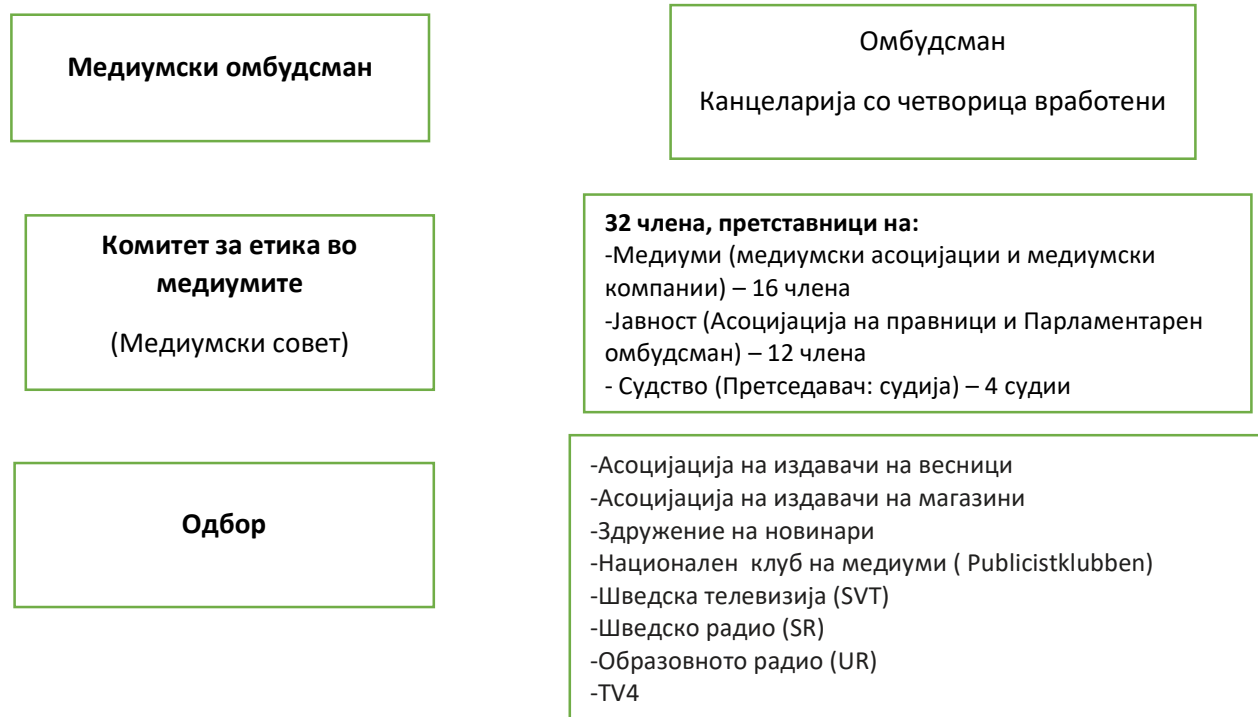
Саморегулацијата во Шведска се состои од Медиумски омбудсман и Комитет за етика во медиумите. Изразено во судска терминологија, улогата на Омбудсманот може да се спореди со онаа на јавен обвинител, а на Советот со онаа на судот.

Во Медиумскиот совет има вкупно 32 претставници на три групи: на медиумите, јавноста и на судскиот систем. Работата на Советот ја водат четворица сегашни или поранешни судии. Тие не учествуваат во работата на Советот како дел од нивната работа како судии, туку волонтерски во своето слободно време, “бидејќи сметаат дека ова е важно”.⁷

⁶ Членови во Собранието на германскиот Совет за етика, <https://www.presserat.de/plenum-traegerverein.html>

⁷ Интервју со Ола Сигвардсон, Медиумски омбудсман во Комитетот за етика во медиумите, реализирано преку е-пошта.

Слика бр. 2 Совет за етика во Шведска

Претставниците на јавноста, вкупно 12, се избираат од Асоцијацијата на правници и Парламентарниот омбудсман на Шведска. Претставниците на медиумите се именувани од медиумските организации и медиумските компании: Асоцијацијата на издавачи на весници, Асоцијацијата на издавачи на магазини, Здружението на новинари, Националниот клуб на медиуми (т.н. Publicistklubben) и радиодифузните компании – Шведската телевизија (SVT), Шведското радио (SR), Образовното радио (UR) и TV4. Судиите, пак, ги назначува Одборот.

Одборот се состои од претставници на 4 медиумски организации (Асоцијацијата на издавачи на весници, Асоцијацијата на издавачи на магазини, Здружението на новинари, Националниот клуб на медиуми т.н. Publicistklubben) и 4 радиодифузни компании (SVT, SR, UR и TV4). Ниту еден весник или списание не може да биде член на Одборот во индивидуално својство. Одборот има три задачи со кои се занимава: им дава насоки за работа на Медиумскиот омбудсман и на Медиумскиот совет, се занимава со етичкиот кодекс и со финансирањето на двете тела. Комитетот за етика во медиумите во Шведска не се финансира од државата, со намера да остане независен од неа.⁸

⁸ Сите финансии ги обезбедува Одборот, а Медиумскиот омбудсман и Медиумскиот совет имаат буџет од 750.000 евра годишно. Телата ги распределуваат сами финансиите, и сами се одговорни за нивното трошење, а потоа за трошоците поднесуваат извештаи до Одборот.

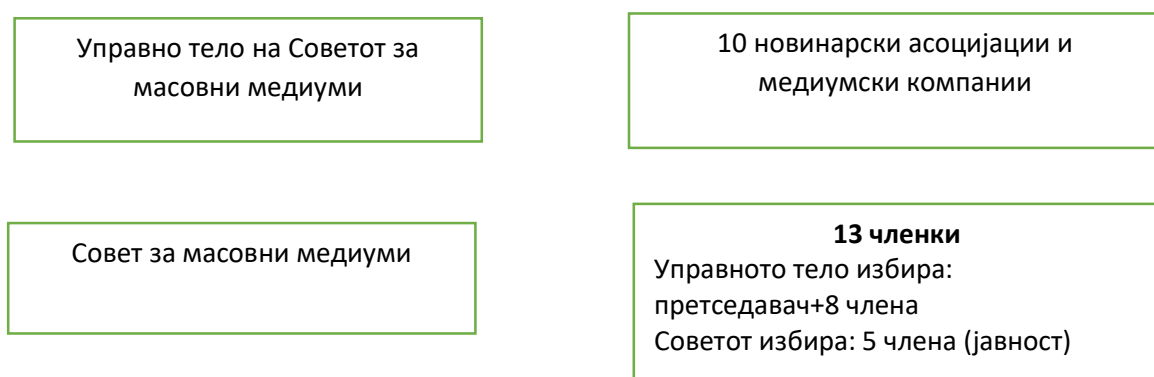
Интервју со Ола Сигвардсон, Медиумски омбудсман во Комитетот за етика во медиумите, реализирано преку емаил.

Студија на случај: Совет за етика, Финска

Советот во Финска е основан од асоцијациите на издавачи и новинари. Денес, вкупно 10 новинарски асоцијации и медиумски компании се членки на Управното тело (Management Group) на Советот за масовни медиуми.

Советот, инаку, се состои од претседавач и 13 членки. Управното тело избира претседавач и осум членови на Советот. Самиот Совет, пак, избира пет претставници на јавноста. Секој член има по еден глас, додека гласот на претседавачот е одлучувачки во случај на подеднаков број гласови за и против.

Слика бр. 3 Совет за етика на Финска

Голем дел од финските медиуми како членови на Управното тело на Советот ги почитуваат неговите одлуки. Меѓутоа, има и поединечни членки, односно медиуми што ги прифаќаат одлуките на Советот, иако не членуваат во ниту една асоцијација што е дел од Советот. Тие не можат да предлагаат членови на Советот. Десет медиуми имаат статус на посебни членки кои ги почитуваат насоките на Советот, од нив 2 се приклучиле во 2020, а 11 дополнително аплицирале за да станат дел од Советот.⁹

Студија на случај: Совет за етика во Босна и Херцеговина

Од регионот на Балканот, Советот за етика е основан од 10-те најголеми печатени медиуми и две асоцијации на новинари на БиХ. Советот работи со печатени и онлајн медиуми. Сите печатени или онлајн медиуми може да бидат официјални членови доколку медиумите се регистрирани како друштва со ограничена одговорност, односно како правни ентитети во областа на новинарството и на медиумската индустрија, но не и како здруженија на граѓани

⁹ Интервју со Еро Хивонен, претседавач на Советот за масовни медиуми, реализирано преку е-пошта.

или маркетинг-компани. Одборот на директори одлучува за прием на нови членови, додека Собранието ја потврдува оваа одлука.

Одреден број медиуми имаат два, три или само еден претставник во Собранието на Советот за етика, но кога станува збор за гласање само по еден претставник од медиум има право на глас. Одлуките се усвојуваат со мнозинство од гласовите.

Според член 14 од Статутот на организацијата¹⁰, членките на Советот може да имаат трајно членство, да бидат здружени или почесни. Поединци или правни лица коишто стекнале членство во Советот, може да станат трајни членки. Почесни членки на Советот се лица со посебен придонес во функционирањето и развојот на здружението, но тие немаат право на глас, а можат само да учествуваат во неговата работа, преку вршење советодавна функција. Одлуката за прифаќање член на Советот ја носи Собранието, по предлог на Управниот одбор. Собранието ја реализира својата работа доколку се присутни најголем дел од членовите. Одлуките се валидни доколку се присутни над половина од членките. Секоја членка на Советот има право на еден глас.

Други совети за етика

Ирска

На генералното Собрание, право на глас имаат организациите што ги претставуваат националните весници, регионалните весници, издавачите на списанија и Унијата на новинари.

Швајцарија

Во Швајцарија не постои членство во Советот. Советот е основан и финансиран од новинарските сојузи, асоцијациите на издавачи, асоцијацијата на главни уредници и јавните радиодифузни сервиси. Основачкиот совет е тој којшто ги назначува членовите во Советот за етика (15 новинари и 6 претставници на јавноста).

Холандија

Советот за етика во Холандија е основан од фондацијата која што се нарекува Stichting Raad voor de Journalistiek. Членови се:

- Сојузот на новинари на Холандија
- Сојузот на главни уредници
- Националната новинска агенција на Холандија
- Неколку координативни организации за печатените медиуми

¹⁰ Види повеќе на: <https://english.vzs.ba/index.php/press-council-in-bih/about-us/statute>

- Координативни организации од јавноста и комерцијалните радиодифузери
- Организацијата на интернет медиумите Планет Интернет.

Заклучок и препораки

Анализата на начинот на којшто функционираат највисоките органи на советите за етика, членки на Алијансата за независни совети за етика во медиумите во Европа (АИПЦЕ), беше направена со цел да се утврдат практиките што би можеле да послужат во процесот на планирање на идната реорганизација на моделот на членување во СЕММ, како и на системот на гласање и потенцијалните статутарни измени во организацијата. Податоците укажуваат на тоа дека во повеќето држави (Белгија, Холандија, Финска, Германија и др.), право на глас во органите на советите за етика имаат најчесто асоцијациите, односно здруженијата во кои се организирани медиумите, наместо сите поединечни медиуми.

Праксата во анализираниите примери потврдува дека со зголемувањето на членството во организацијата се отежнува процесот на организирање седници на собранието, бидејќи треба да се обезбеди кворум за работа, односно присуство на одреден број медиуми, што е определено со Статутот. Во локален контекст ова честопати претставува предизвик бидејќи од различни причини дел од членките немаат можност и/или волја да присуствуваат на овие настани.

Од друга страна, потребно е да се разгледаат и можните решенија за распределба на гласовите меѓу основачите и другите членки на СЕММ. Според сегашниот модел, секој медиум има право на глас, исто како што имаат и членските организации, како на пример еден од основачите на СЕММ, Здружението на новинари на Македонија. Погледнато од овој аспект, Здружението кое застапува речиси 2/3 од новинарите во државата, има еднаков број на гласови како што е случај и со помалите медиуми, особено оние кои имаат мал број вработени.

Искуствата на повеќе совети за етика укажуваат дека право на глас во нивните управни тела имаат само членски организации, при што бројот на гласови се утврдува во зависност од големината на нивното членство. Тоа, пресликано во нашиот контекст, би значело дека медиумите ќе имаат право на глас преку своите членски организации, како што е, на пример, Здружението на регионални и локални радиодифузери, Здружението на печатени медиуми, Здружението на новинари, здружение/групација на онлајн медиуми и МРТВ како јавен сервис. За воведување вакви промени потребно е да се направат измени во Статутот на СЕММ.

Во таков случај, препораките на меѓународните експерти кои работат во областа на саморегулацијата посочуваат дека самите асоцијации би требало да делегираат членови коишто би ги претставувале на генералното Собрание. „Најдобро би било ако тие самите предложат свои претставници. Кај нас со Закон е утврдено дека членките-основачи на саморегулаторното тело се и членови на генералното Собрание. Така им се дава моќ на

оние што се најактивни околу работата на Советот“, вели Питер Кнапен од Фламманскиот Совет за етика во Белгија.

Со ваквиот начин би се воспоставил правичен систем за избор на органите на СЕММ и би се овозможила поголема одржливост на организацијата, пред сè, преку поедноставеното организирање статутарни настани, како и во однос на потенцијалното ефикасно финансирање на СЕММ од членарини. Така, наместо СЕММ да побарува членарина од секој субјект поединечно, тоа ќе се прави од неколку субјекти, односно од членските организации на годишно ниво. Ова е исклучително значајна околност во однос на одржливоста на организацијата.

И искуствата на членски организации во Република Северна Македонија кои работат во медиумската област, како што се ЗНМ и Самостојниот синдикат на новинари и медиумски професионалци, укажуваат на потребата од измени на статутот и правилниците за работа на Собранието кога околностите го наметнуваат тоа.

Измени на Статутот и на Правилникот за Собранието на ЗНМ, на пример, се направени во неколку наврати, и тоа во делот на утврдување потребен минимум-цензус за организирање на Собрание со легитимен кворум. И од ССНМ, кој, исто така, е членска организација, сметаат дека измените во Статутот во однос на кворумот се прифатливи доколку е неопходно да се постигне непречено функционирање на органите на СЕММ. „Треба да се размисли околу намалување на прагот за кворум, особено ако при организирањето на досегашните собранија се покажало како проблем да се постигне условот кој е наведен во Статутот на СЕММ“, сметаат од Синдикатот¹¹.

¹¹ Интервју со Дарко Дуридански од ССНМ, реализирано преку е-пошта.

Подготовката на оваа анализа се реализираше со поддршка од Програмата ЦИВИКА Мобилитас и Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC).

Содржината на оваа анализа е единствена одговорност на Советот за етика во медиумите на Македонија и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Цивика мобилитас и Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC)

